

Sinterklaasviering in Leeuwarden in vroeger tijden

De Sinterklaasviering was van oudsher een volksfeest bij uitstek in verschillende delen van West-Europa. Het feest hield vroeger zo'n beetje het midden tussen carnaval en het (Amerikaanse) 'Halloween'. Men ontplooidde niet alleen huiselijke activiteiten als het zetten van de schoen en het bakken van sinterklaaskoekjes maar ging ook de straat op. Het was met name in de Friese en Hollandse kuststreken gebruikelijk dat iemand met een schapevacht om en een ruige muts op, met een rammelende ketting, bonzend op deuren en vensters en met een bullebakstem riep: 'zijn er ook stoute kinderen'. Soms waren de gezichten van de Sinterklazen zwartgemaakt en droegen ze horens op het hoofd. In Leeuwarden was het omstreeks 1857 nog traditie dat de Sinterklazen in een herberg in de binnenstad samenkwamen, te midden van een menigte nieuwsgierigen via de Tuinen naar het Vliet trokken en onderweg grappen en grollen uithaalden. Omdat St. Nicolaas de patroonheilige van de zeevaarders was, vormden de schippers overal de ijverigste en luidruchtigste groep feestvierders. Hoewel de Sinterklaasviering zijn naam ontleent aan de heilige Nicolaas, bisschop van Mira, heeft het feest waarschijnlijk meer te maken met een oeroude vruchtbaarheidscultus. Overheid en kerk waren al in de zestiende eeuw niet zo gesteld op dit volksfeest, vanwege de uitpattingen die daar blijkbaar onafscheidelijk mee verbonden waren. Eveneens tot ergernis van de autoriteiten trok de grote drukte tijdens de dagen voor 6 december vele dieven en zakkenrollers aan. Het Leeuwarder stadsbestuur bepaalde herhaalde malen dat het St. Nicolaasfeest, als 5 december op een zondag viel, moest worden gehouden op de maandag of vrijdag. Nog in 1819 verbood het stadsbestuur het werpen van 'zwerms' en het schieten met geweren en pistolen tijdens de Sinterklaasviering op straffe van een boete van 13,-.

Vanaf midden 19e eeuw kreeg de Sinterklaasviering langzamerhand steeds meer een huiselijk karakter en werd het in de eerste plaats een kinderfeest. In tegenstelling tot tegenwoordig vond het hoogtepunt van Sinterklaas nog tot in de jaren vijftig meestal plaats op de ochtend van de zesde, als de kinderen hun kado's - die door het hele huis verstopt waren - moesten proberen te vinden. Vroeger was het op sinterklaasavond een drukte van belang in Leeuwarden. Het drukst was het op de marktdag voor Sint Nicolaas ('Sinterklazefreed') als vele duizenden plattelanders de stad trokken om hun inkopen te doen. Onder de luifel van de Waag waren, verlicht door lantaarns, tafels geplaatst, waarop men koek kon hakken, waar gedobbeld werd en waar men lootjes kon kopen. Vanaf 1920 vond de Sinterklaas-markt plaats op het Wilhelminaplein en verdween een deel van de gezelligheid van de Nieuwestad. Ook in vele winkels stonden op Sinterklaasavond speciale 'Sint Nicolaas-tafels' met vooral sjoelbakken opgesteld. In de café's, die dan extra lang open mochten blijven, deed men aan prijsbiljarten en werd er gekaart en gedobbeld om drank en eenden of ganzen. Menig aangeschoten sinterklaasvierder dacht zijn gewonnen gevogelte aan een touwtje om de nek veilig te kunnen vervoeren, maar merkte bij thuiskomst dat iemand misbruik had gemaakt van zijn toestand en hij nog slechts een paar eendekoppen bezat! De in Leeuwarden geboren en getogen Hendrik Burger beschreef in zijn 'Jeugdherinneringen' de Sinterklaasviering in de vorige eeuw als volgt: 'Van de Kerstmisviering, die haar eigen bekoring heeft, wint voor mij de Sinterklaasavond het in geest en humor. Naar het voorbeeld van Sint zelf worden al de feilen en zwakheden der familieleden aan de kaak gesteld in een komisch licht, maar in een geest van vriendschap en vertrouwen. Het mooiste was, dat met uitzondering van vader, die zich dat alles in de beste stemming liet aanleunen, allen, maar elk apart, meededen aan de voorbereiding. Iedereen zond pakjes aan al de anderen. Het hardst werkte moeder, die meer dan een week tevoren al beslag had gelegd op de kamer naast de studeerkamer. Hier was dan de toegang verboden; maar als de deur ervan op een kier was gelaten, zagen wij stapels taai- en speculaaspoppen ('klaasmantsjes') en andere reusachtige voorraden, die op inpakking en camouflage wachtten.'

De door de gemeente Leeuwarden gesteunde officiële sinterklaasviering bestond gedurende tientallen jaren vooral uit twee elementen. Ieder jaar maakte Sinterklaas een rijtoer langs de lagere scholen en het Stadsziekenhuis aan het Blokhuisplein per rijtuig, open of dicht naar gelang de weersomstandigheden, getrokken door twee paarden met pluimen en bellen. Er kwam destijds dus geen schimmel of stoomboot te pas aan het bezoek van Sint aan Leeuwarden en slechts een enkele maal een gemotoriseerd voertuig. Tweemaal is deze traditionele rondrit door de stad afgelast: in 1918, vanwege een levensgevaarlijke griep epidemie en tijdens de oorlogswinter van 1944. Ergens in het begin van de twintigste eeuw moet deze officiële Sint Nicolaasintocht zijn ingesteld. Tot in de jaren '60 heeft de intocht nauwelijks veranderingen ondergaan. Voor de leerlingen van de vier kosteloze gemeentescholen organiseerde een commissie de uitreiking van geschenken. Dit in de Zalen Schaaf of de Harmonie gehouden feest ging vaak gepaard met de opvoering van sprookjes als 'Doornroosje' en 'Vrouw Holle'. De kinderen kregen destijds een korf met een kledingstuk, in de regel een pet of een hemd, speelgoed en versnaperingen. Het gebruikelijke snoepgoed bestond uit een sinaasappel en een taaipop of súkerman. De 'korfkes' werden zo snel mogelijk geleege, zodat ze omgekeerd op het hoofd konden worden gezet! Sinds 1930 werd Sint-Nicolaas een vaste gast in de Harmonie. In 1937 kregen de ouders voor het eerst de gelegenheid deze feestavond bij te wonen. Nagenoeg alle voorstellingen werden muzikaal omlijst door het salonorkest 'Sinnema'. De meest bekende sinterklaasviering aller tijden in Leeuwarden vond plaats in 1952. De bond van marktkooplieden organiseerde op 3 december een sinterklaasfeest in de benedenzaal van de Beurs, nu Openbare Bibliotheek. Bij het uitdelen van appels liep het al gauw uit de hand. Er werd met de appels gegooid en gevoetbald. Uiteindelijk moest de politie het gebouw ontruimen, hetgeen na veel moeite lukte. Zelfs in landelijke kranten werden grappen gemaakt over de 'Opstand der jeugd'.

Sinterklaasviering, opstand der jeugd

door D. Swierstra

Gepubliceerd in: Leoardia, historisch tijdschrift voor Leeuwarden en omgeving; nr. 9, nov. 2002. In de jaren vijftig zette de jeugd zich af tegen de gevestigde orde. Dat begon in Leeuwarden niet -zoals vaak wordt aangenomen- in 1954 met rellen op de Nieuwestad naar aanleiding van de film van Bill Haley, *Rock around the Clock*. Nee, het waren drieduizend jonge schoolkinderen die in 1952 het gezag op de proef stelden.

De Bond van Marktkooplieden organiseerde, tegen een lage entreprijs, op woensdag 3 december 1952 een Sinterklaasfeest in de benedenzaal van de Beurs aan de Wirdumerdijk. Het feest zou worden opgeluisterd met een poppenkast, een buikspreker, en natuurlijk een bezoek van Sinterklaas en zijn zwarte Pieten en vanzelfsprekend konden de kinderen op een traktatie rekenen. Met vooruitziende blik hadden de organisatoren het meubilair uit de Beurs verwijderd.

Het Sinterklaasfeest liep anders dan de organisatoren hadden kunnen vermoeden. Toen de deuren van de Beurs opengingen, stroomden ongeveer drieduizend nog jonge kinderen, de meesten zonder begeleiding, naar binnen. De poppenkast en de buikspreker wisten de aandacht van een klein deel van het jeugdige publiek nog wel

vast te houden, maar het grootste deel had zich kennelijk voorgenomen de net gerestaureerde beurszaal te slopen. Binnen de kortste keren hadden de marktkooplieden het jonge volkje niet meer in de hand. De lieve jeugd van toen (waarschijnlijk de opa's en oma's van nu) klommen op de vensterbanken en de schotten tussen de handelarenboxen. De toenmalige marktmeester Groendijk zag de wanorde van kwaad tot erger worden. Werden op de ene plaats honderden kinderen verjaagd, op een andere plaats doken ze weer op waar ze hetzelfde kattenkwaad opnieuw uithaalden. Toen de marktkoopman Gerrit Visser en twee van zijn collega's in een hoek van de zaal de aanwezige kinderen trakteerden op appels, ontstonden er wilde tonelen. Een horde ongediciplineerde kinderen belegerde de drie kooplui. De al bestaande verwarring steeg ten top toen de kinderen de kisten met appels veroverden en met de appels begonnen te voetballen en te gooien. In het tumult ging de poppenkast tegen de grond, en de buikspreker zag een verder optreden ook niet meer zitten.

Acht agenten versus drieduizend kinderen

Twee agenten liepen het gebouw in om orde op zaken te stellen, maar toen ze de puinhoop binnen in ogenschouw namen, stonden ze snel weer buiten. Met deze krioelende massa was niets te beginnen. Ze pikten een derde agent op, raapten alle moed bijeen en gingen weer naar binnen. De zwoegende en zwetende agenten probeerden de kinderen in het gareel te krijgen. Maar dat mislukten want de lieverdjes kropen gewoon onder en tussen de agenten door.

Toen was er een briljante geest die dacht dat hij de meute wel onder controle kon krijgen door taaipoppen uit te delen, maar ook deze goede man werd tegen de vlakke gewerkt. Hij werd door honderden ukkepukjes omver gelopen, met taaipoppen en al. Enkele kinderen liepen, om maar zo snel als mogelijk was bij de volgte 'attractie' te zijn over hem heen alsof hij deel uitmaakte van de vloerbedekking. De aanwezige politieagenten kregen ten slotte versterking onder aanvoering van de adjudant Slots. Acht agenten namen de strijd op tegen drieduizend losgeslagen jongetjes en meisjes. De strijd verliep chaotisch. Een van de agenten antwoordde een gearriveerde journalist 'Het zijn tenslotte kinderen'. Een andere agent begon in het gewoel taaipoppen uit te delen, terwijl zijn collega's pogingen in het werk stelden om de chaos in de grote zaal te beteugelen. Behalve dat er toen al vijfhonderd kilo appels was uitgedeeld, waren er ook al enorme aantallen taaipoppen uitgedeeld.

Warm onthaal voor de Sint

Op het hoogtepunt van de wanorde schreed Sinterklaas met zijn zwarte Pieten de Beurs binnen. De nieuwe bezoekers werden meteen verwelkomd met een hagelbui van appels. De waardigheid van de Sint liep een flinke deuk op toen hij en zijn knechten door de kinderen als speelballen door de zaal werden getrokken.

Omdat de zwoegende agenten er niet in slaagden een einde te maken aan de wilde tonelen, werd besloten de zaal te ontruimen. Dat was echter gemakkelijker gezegd dan gedaan, het kostte de politie de grootste moeite de kinderen naar buiten te werken. Na ontruiming bleven honderden appels en taaipoppen, tientallen mutsen,

sjaals, en een schoen als stille getuigen op het slagveld achter. Toen de uitgeputte agenten uiteindelijk het gebouw leeg hadden en de deuren wilden sluiten, vonden zij nog een jongetje. Hij was achter een geopende deur bijna platgedrukt en zat daar al een half uur vast met zijn jas klem tussen een van de bronzen deuren.

Het is niet bekend of de Bond van Markthandelaren ooit nog een Sinterklaasfeest heeft georganiseerd.